

вперше в Україні демонструють учителям і учням, яким чином мовна теорія може стати дієвим матеріалом для пізнання, порозуміння, розв'язання багатьох життєвих проблем. Вправи орієнтують учнів на осмислені мовленнєві дії, зокрема формують навички ретельної підготовки до спілкування. Системна робота з навчання висловлюватися – це насправді формування активної життєвої позиції кожного мовця. Методика також ураховує висновки гуманістичної психології про те, що в людині природою закладено прагнення до саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації, а мова є потужним інструментом для цього.

На нашу думку, ефективною є методика, що підтримує інтерес до навчання, стимулює уяву й виховує людину, здатну самостійно ухвалювати рішення й творити майбутнє. Ураховуючи висновки й зауваги досліджень PISA, ми не орієнтуємо учнів на відтворення матеріалу, передбаченого програмою, а навчаємо їх відштовхуватися від набутих знань, виходити за межі шкільного предмета і творчо застосувати свої знання у нових ситуаціях. Такий підхід, на наше переконання, має переваги й великі перспективи.

СПЕЦИФІКА ОПРАЦЮВАННЯ НОРМ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ЛІЦЕЇ

*Н. В. Бондаренко, кандидат пед. наук,
старший науковий співробітник*

Згідно з вимогами програми норми сучасної української літературної мови здобувачі освіти засвоюють в основній школі. Навички нормативного використання мовних засобів формуються у них під час вивчення граматики. Однак здатність їх застосовувати і стан унормованості мовлення поки не відповідають зрелим вимогам до вільного володіння мовою, яка має високий статус державної. Це стосується фактів і явищ мови, які викликають труднощі й щодо яких мовці допускають найбільше помилок.

Засвоєння й застосування норм ускладнюється як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Це проблеми законодавчої неврегульованості у мовній політиці держави, вплив суржикомовності, мовна нестійкість населення, надмірна як для незалежної держави присутність російської мови у ЗМІ, розпорошеність мовних норм по різних розділах курсу і класах, неначитаність шкільної юні тощо.

Необхідність сфокусувати увагу на акцентованих проблемах спонукає науковців зосередитись на унормуванні мовлення здобувачів освіти на системній основі. На відміну від учнів основної школи, старшокласники вже спроможні працювати у відкритій освітній системі, незалежно мислити й вирішувати складніші комунікативні задачі, конструктивно спілкуватися, працювати в команді, самостійно визначати завдання, планувати й конструювати змістовніші й досконаліші за формою висловлення, формулювати зрілі й аргументовані судження, зокрема оцінні, аналізувати й об'єктивно оцінювати предмет мовлення, інші думки, міркування, використовувати ІКТ, проявляти ініціативу, приймати зважені рішення. Це уможлиблює застосування таких компетентісно орієнтованих організаційних форм,

методів і засобів навчання, які забезпечать якісні зрушення у мовленнєвій культурі здобувачів освіти.

У процесі розроблення методики опрацювання норм української літературної мови в ліцеї враховувалися механізми переходу від знання правил та алгоритмів їх застосування до свідомої навички використання у мовленні, в різноманітних життєвих ситуаціях, діапазон яких послідовно розширюється; збільшення способів використання знань, що робить їх оперативнішими, а навчання – більш ефективним. Цьому сприяють активізація пізнавальної діяльності ліцеїстів, мотиваційно усвідомлене засвоєння ними мовних норм, удосконалення здатності застосовувати їх на практиці; розвиток аналітичного системного раціонального критичного і творчого мислення; урізноманітнення комунікаційних навичок; взаємозв'язане формування умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності; збагачення словникового запасу учнів ліцею відповідною віковій й сучасним реаліям лексикою, проблемне й дослідницьке навчання, використання інтерактивних методів; групова взаємодія; робота з попередження й усунення помилок, рефлексія тощо.

ОСОБЛИВОСТІ АКТИВІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЛІЦЕЇ

*В. І. Новосьолова, кандидат пед. наук,
старший науковий співробітник*

Активізація мовленнєвих інформаційних (представлення, пояснення, інструкція, повідомлення), діалогічних (бесіда, телефонна розмова, листування), оцінювальних (похвала, осуд, рецензія, характеристика), фактичних (бесіда, телефонна розмова, листування, порада, комплімент), етикетних (привітання, вибачення, відмова) жанрів у комунікативній взаємодії старшокласників на уроках української мови сприяє забезпеченню ефективності й результативності процесу формування компетентного мовця.

Учителю-словеснику важливо сформувані в учнів навички (які переростатимуть у потребу) визначати мету вивчення певного мовленнєвого жанру на уроці. Необхідно так скоригувати систему цілей уроку, загальну атмосферу освітньої діяльності учнів, наповнити зміст навчання особистісно орієнтованим й емоційно наповненим матеріалом, щоб задіяти якомога ширше коло мотивів з метою залучення й мобілізації внутрішнього потенціалу сил здобувачів освіти. Важливим етапом уроку є процес зіставлення кінцевого результату з поставленою метою. За необхідності – корекція результату.

Практичне впровадження мовленнєвих жанрів передбачено у створеному й експериментально перевіреному в закладах загальної середньої освіти підручнику української мови для 11-го класу (авторки Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Новосьолова). Активізація жанрів мовлення на уроках української мови відбувається за допомогою текстів, ситуаційних вправ, методично доцільної системи завдань і запитань, які спрямовані на досягнення передбачених навчальною програмою кінцевих